

Hlavně se o nic nesnažit

Rozhovor s Martinem Jelínkem

Petr Kovář

Jak vás napadlo nastěhovat se sem, do Krásného?

To bylo v době, kdy jsme měli chaloupku v horách na Slovensku, a zjistili jsme, že tam to nebude k životu, že je to tam příliš drsné, velká divočina. Pak mi jednou zavolal kamarád, katolický kněz, že je tu k mání fara. Protože z této oblasti pocházím, tak do mě táta, který má domek nedaleko odsud, hučel, ať se přijedeme podívat. Jenže to bylo v hrozném stavu, všechno propadlé, pobožené, stropy pryč. Až půl roku na to, když jsme tak seděli a pořád nic neměli, jsme se rozhodli, že to zkusíme, že to vezmeme na pronájem a uvidí se. Jenže v Brně na biskupství mi pan vikář řekl, že to musíme buď rovnou koupit, nebo nic. Navíc jsme museli před komisi, která vyzvídala, proč faru chceme koupit, jestli si uvědomujeme, že je to v chráněné oblasti, frekventované místo, historický barokní objekt a tak. Já jsem si večer před tím sedl a vymyslel jsem správné odpovědi: že chceme vychovávat děti ve víře, že tu budeme mít uměleckořemeslnou dílnu a zvat sem lidi... V podstatě jsem si tehdy vymýšlel a v plánu bylo, že tu pobudeme takové dva roky a najdeme si něco jinde, ale už jsme tady třináct let a všechno, co jsem si vymyslel, se stalo. Asi to za nás vybíral Pán Bůh, protože my jsme tak vybírali, až jsme nevybrali. Nastěhovali jsme se sem na podzim s malou Anežkou, půlka střech chyběla, všude plíseň, neměli jsme moc čím topit. Takže jsme obydleli jednu místnost, kde byly malé Petry, kamínka, díky kterým jsme přečkali dvě zimy, spali jsme všichni spolu pod jednou velkou peřinou, budili jsme se do pěti stupňů. Když se dívám na fotografie z té doby, tak mě jímá deprese a říkám si, že jsme úplně blázni.

Jak vás tu lidi přijali? Cizince, náplavu...

Lidi nás přijali velmi dobře. Ale ať už jsme se nastěhovali předtím kamkoli, tak nás lidi přijali dobře. Takže já mám lidi obecně hodně rád, i když je teda nemusím nutně často vidět.

To je dobrý! Jak se teda stalo, že jste se tu rozhodli něco organizovat, že vám přestalo stačit organizovat vlastní rodinu a opravy domu a zatoužili jste pořádat něco pro širší okruh lidí?

Napadlo mě, že by bylo dobré místním zprostředkovat současné umění. Rozhodli jsme se to provést v kulturním domě. Zjistil jsem, že je úplně špatné někoho organizovat a přesvědčovat o umění, protože to vlastně není zapotřebí. Nedá se to jednoduše zodpovědět, ale zkusil bych to vyjádřit takhle: každý jsme jiný, každý dostal od Pána Boha do vínku něco jiného, a tedy to, co jeden člověk považuje za úplně normální, třeba v oblasti umění, protože dostal do vínku nějakou možnost náhledu na věci, tak jiný ne, protože tudy vůbec nevede jeho horizont, jeho mentální rovina. A pak takového člověka přesvědčovat o tom, že to tak je, když to sám „neuvidí“, je nesmysl. Takže nějaké výstavy jsme tu udělali, ale já jsem se na tom přesvědčil, že není mojí úlohou někoho o něčem přesvědčovat. Mnohem lépe se to děje tak, že k nám lidi chodí, koukají se na to, co dělám, jakým způsobem vyplňujeme čas a prostor tady na faře.

Takže původní impuls byl pedagogický, ba osvětový?

Samozřejmě důvodem bylo především to, abychom se tu potkali s kamarády. Aby sem za námi přijeli. Ale myslel jsem na to, že se přijdou podívat místní, že se to promísí a vzájemně nějak potká. Tady na vsi se pod pojmem kultura myslí uspořádání dětského dne, mysliveckého bálu, že se pozve

kapela, udělá zábava. Důležitá věc, na kterou jsem přišel, a je hodně osvobozující: když jsme tady byli těch prvních šest let, tak jsem se snažil hodně přizpůsobit místním chlapům. Ale zjistil jsem, že se chlapi v hospodě smějou něčemu, co mi nepříjde vůbec směšný, a zase to, co přijde směšný mně, tomu se nikdo nesměje. Čili jsem zjistil, že to vůbec nemá cenu, úplně jsem se přestal snažit a od té doby je to výborné! Nejdůležitější je v ničem nelhat. Nevytvářet kulisy, nehrát si na nic, mluvit s každým upřímně s důrazem na jeho osobnost, nikoho neponižovat, bojovat s démony, které čas od času každému kalí jeho čisté nitro, a být tak nějak v klidu.

Můžeš ještě říct, jak jste ty výstavy dělali, co na tom pro tebe bylo důležité?

Důležité pro mě bylo spojovat vystavující do dvojic, aby mezi nimi došlo k rozhovoru. A taky proto, že ten sál je obrovský, tak aby na to byli dva. Konceptně jsme se to snažili držet bez velikých složitostí. Žádné komplikované instalace. Pokud jsou to obrazy, tak je vystavit na zdi, když šlo o sochy, tak jsme je co nejjednodušším způsobem umístili do prostoru sálu.

Pak sis teda řekl, že to není úplně ono, a vymyslel Cestu totemů.

Když mi tady na zastupitelstvu do mojí koncepce výstav začala mluvit prodavačka a nedoučený truhlář, že jejich představa výstav je jiná, že by se měly použít paravány a na ně zavěsit obrázky, tak jsem jim řekl, že o tom možná přeci jenom něco trochu vím, a zkrátka jsem se zařek, že už do toho tímto způsobem nepůjdu. A tak jsem vymyslel „totemy“, pomyslnou cestu lukama. Ohlásili jsme na obci akci, kam jsme pozvali místní a jejich děti, a bylo skvělé, že přišli a že se místní propojili s umělci pozvanými odjinud. Pomalovali jsme dubové sloupy a společnými silami je vytahali a dali podél cesty. Nicméně musím říct, že jsem si na začátku tohotohle projektu myslel, že to dotáhnu dál, že každý rok budu dělat totemy, ale nestalo se tak. Je pravda, že do toho vpadl covid, který všechno setkávání narušil. V tuhle chvíli je to otevřená věc, totemy tam stojí, barvy na nich pořád krásně drží, dokonce vznikla místní navazující iniciativa, díky níž se na totemové cestě teď vysadily dvě lípy, takže cesta svým způsobem žije. Možná by to někdo dotáhl dál, víc z toho vytěžil, ale nechci dělat věci samoučelně, ze setrvačnosti. Rozhodně se nemíním o něco snažit.

S Hankou vymýšlíte další akci, tentokrát v místním kostele.

Protože bydlíme na faře a naproti nám je krásný barokní kostel. To, co člověk nejvíc hledá a nemůže najít, mívá zpravidla hrozně blízko. Kostel se nám tu nabízí už celých těch čtrnáct let svojí nevyužívaností, protože už nefunguje jako kdysi, mše jsou jen jednou za měsíc. Navíc mi do něj nikdo z obce nemůže mluvit, protože je to objekt patřící církvi a s jejími představiteli se domluví dobře. Mám představu, že v prostoru před oltářem bude vždycky jeden objekt, který bude s tím sakrálním prostorem hovořit, a s objektem bude souznít hudba z místních varhan.

Takže by tam byl vždycky ještě někdo, kdo by hrál?

Asi moje Hana. Už mám vymyšlený objekt pro první výstavu. Sice jsem oslovil jednoho známého, sochaře, ale přemýšlím, že bych to odstartoval já. Už vím, jak to má vypadat, jen nevím, jak to dopadne, ale to tak vždycky je. Už k tomu mám vymyšlenou i skladbu.

Ale hudba by tam mimo vernisáž už asi nebyla, ne? Hanka asi s každým návštěvníkem nepoběží preludovat.

To se mi právě líbí a rád bych to udržel, že půjde o akci na jediný večer! Třeba od pátečního večera do sobotního rána. A kdo přijde, ten přijde. Nebudu to nikde moc inzerovat. Rozešlu pár esemesek, pár mailů a nechám tomu čas, ať se to uchytlí. O Vánocích jsme začali v kostelíčku pořádat zpívání koled, kam nás prvně chodilo jen pět, a teď už se tam schází půlka vesnice, byť ti lidi normálně do kostela nechodí. Ale vánoční čas člověka zjemní, do kostela přijdou i lidi, co se tam jinak vstoupit bojí. Výtěžek z těch akcí půjde na opravu kostela. Kostel má za tím účelem už zřízené svoje konto. Celek té události vidím ve své hlavě tak, že mezi kostelem a farou, tam, kde teď parkují auta, budou

stoly s ubrusy, a znovu se, i když takto viditelně jen na jednu noc, prostor komunikačně propojí. Dlouhý stůl uprostřed, kde se budou bavit lidi, zároveň otevřený kostel a otevřená naše fara, a vystavený objekt bude levitovat v prostoru kostela a ve tmě svítit!

A kostel je evangelický?

Ne, katolický je.

Já měl pocit, že jsi opakovaně mluvil o tom, že jste tu skupina evangelíků.

Kostel je katolický a my jsme pokřtění evangelíci. Když jsme se sem nastěhovali, tak jsme nějakou dobu měli od kostela klíče, protože tu byl pan farář, který nás měl rád. Jenže důvěra opadla, když se měnili faráři, o klíče jsme přišli i z toho důvodu, že jsme úředně protestanti. Ale dopadlo to stejně tak, že Hana hraje v kostele na varhany na katolické mši, protože není nikdo jiný, kdo by to dělal, a stará se o kostel jako kostelnice. Ekumenie je stejně jediná rozumná cesta, aby se lidi vyprdlí na tyhle ty nesmysly.

Každopádně to působí tak, že jste vlastně zahrnutí z oficiálních stanovíšť i v rámci tak malé obce, jako je Krásné, do undergroundových pozic v krajině, stodole či nefungujícím kostele. Kdyby tě na obci plně respektovali a dávali ti volnost v „kulturní činnosti“, zajímala by tě ještě ta oficiálnější forma v kulturáku?

Asi ano, ale není to možné v krátkém čase. Někteří lidé jsou jako brambory, nejprve je nutné je uvařit, aby změkli, a čas je tak relativní.

Jak důležitá je tu pro tebe krajina? Podle předešlých stěhování a hledání místa bydliště to vypadá, že byla důležitější než právě třeba lidé. Vybavuji si, že kdysi ses chtěl stěhovat z Krásného ještě hlouběji do lesů, do nějaké hájenky. A také, jak jsi říkal, že teď chodíš s fenkou na dlouhé procházky, že už máš stezky, které jsi v krajině vyšlapal právě ty.

Krajina zaujímá stejně jako lidé nedílnou součást života, spoluutváří harmonii. Jako nějaká středozeď malých cest klikatících se prostorem, a oko se má o co opřít.

Jaký vztah ke krajině, přírodě a jejich ochraně mají místní, tví sousedé? Je na tom poli snazší se shodnout než v oblasti kultury?

Ke krajině mají vztah spíše dědický, a tedy využívající, ale i opatrovnický a ještě je tam skrytá malá krása. Kulturou je zábava v různých podobách, ale je taková přízemnější. Kde začíná vesmír jedněch, tam druhí nedosáhnou.

Co děti, měly tady odmala kamarády, není to přeci jenom trochu izolace?

S dětma úplně skvělý. Tady bylo v té době asi pětadvacet podobně starých dětí, lítaly po lesích, chodily se koupat, hrály fotbal, jezdily spolu autobusem do školky a do školy. V zimě, když se stalo, že se sem autobus nedostal, tak jsme je tam svázeli hromadně my rodiče, většinou jsem to byl já, protože jsem měl terénní auto.

A co třeba zájmové kroužky? To bývá obvyklý problém míst mimo centra.

Jasně, jsme tady otroci aut. Ale Anežce je teď sedmnáct let, a myslím, že to tu má ráda, že si konečně uvědomuje, na jakém žije místě a že to není ledajaké místo. Tak doufám, že to celé k něčemu bylo.

Jak to bylo a je s tvou a Hančinou prací, říkal jsi, že jste sem šli sentimentálně nadšení a bez plánování, ale museli jste mít představu, co tu budete dělat, ne? Čím se budete živit?

Ne. Já jsem vůbec nevěděl, co budu dělat.

Ale předtím sis vydělával prořezáváním stromů ve výškách, ne? Jezdil jsi po celé republice, takže

v tom se dalo pokračovat i odsud.

Já jsem lezl po stromech, ale když se narodila Anežka, tak jsem začal mít strach. To jsem ještě studoval na FaVU, dělali jsme tehdy v Chebu, visel jsem v prosincových mrazech na třicetimetrovém dubu, dost vysoko, zima, strom celej namrzlej. Slezl jsem z toho dubu a večer, když jsme šli s klukama na pivo, tak jsem jim řekl, že končím. Pak jsme se ze Slovenska přesunuli sem na faru. Když jsme se sem nastěhovali, nastoupil jsem ke stavební firmě a rok jsem byl u míchačky. Byl tam zedník Toník, laický kněz, a já jsem při tom míchání od něj vyslechl celý Starý zákon. Potom jsem byl s tesařema, tak jsem dělal tesařinu. Potom přišla sousedka a zeptala se mě, jestli bych jí opravil malbu na staré skříni. Já jsem jí řekl, že to není žádný problém, a přitom jsem to nikdy předtím nedělal. Ale samozřejmě jsem si už trochu osahal, že mě moje ruce docela poslouchají, takže jsem se necítil úplně jako nešika, a hlavně tahle fara mě naučila přemýšlet o práci. Uvědomil jsem si, že mě opravování starých věcí hrozně baví, a tak jsem si dodělal vzdělání a začal svojí práci říkat restaurování.

A jak sis doplnil vzdělání? Co jsi musel pro restaurátorování udělat?

Národní památkový ústav pořádal rekvalifikační kurz pro uplatnění při řemeslné obnově kulturních památek. Patřili tam zedníci, štukatěři, truhláři, malíři a tak dále. Já jsem se přihlásil jakožto truhlář, přičemž žádný truhlář nejsem. Ale kurz jsem absolvoval, rok a půl to trvalo. Takže teď jezdím hlavně po kostelích. Děláním práci, která mě hrozně baví, pracuju rukama, potkávám se se zajímavými lidmi, mám za to, že to, co dělám, má význam, protože díky tomu ty věci žijou dál. K tomu si ve volném čase maluju obrazy. Na obrazech zachycuju příběhy, co jsem prožil, vzpomínky. Malování je pro mě osobní věc. Nevím, jestli to k něčemu bude dobré, jsem takový zimní malíř.

V poslední době jsi měl několik výstav. Podle toho, co říkáš, bude zájem asi vedlejší, ale zároveň to asi i pro tebe musí působit jako určitá satisfakce.

Jestli satisfakce, to nevím. Ale jinak je samozřejmě pěkné, když někdo přijde, zajímá se a něco k tomu řekne. To máš pak pocit, že nemlátíš slámu naprázdno. Člověk je rád, ale rozhodně to není to prvotní, to nejpodstatnější. Kdybych chtěl dělat kariéru uměním, tak asi nežiju na faře a nejezdím restaurovat po opuštěných kostelech. Myslím, že umění člověk musí mít v sobě, a potom nemusíš vůbec malovat, nepotřebuješ něco vytvářet, stačí, že vidíš a slyšíš.

Hanka a Martin Jelínkovi žijí v malé vesničce Krásné u Sněžného. Seznámili se na katedře výtvarné výchovy olomoucké Pedagogické fakulty UP. Martin poté absolvoval brněnskou Fakultu výtvarných umění, ateliér Environment pod vedením Vladimíra Mertvy a Mariana Pally. Po usídlení na barokní faře v Krásném začali navzdory odlehlosti lokality přirozeně zvat své přátele z jiných regionů a propojovat je v atmosféře sousedských slavností, v níž se sousem stává i přespolní. V místním kulturním domě pro tyto účely zvaném Galerie na kraji Kraje pořádali výstavy, pro něž Martin oslovoval vždy jednoho autora z blízkého a jednoho ze „vzdálenějšího okolí“. Organizují symposium, jehož účelem je osadit jednu z cest z údolí alejí totemů, od letošního roku navazují na předešlé aktivity výstavami, nebo snad opět spíše slavnostmi v místním kostele a jeho okolí, neboť jde až hmatatelně především o setkání a rozpravy, uměním spíše jaksi rámované nebo zcitlivěné. Oba dva se vystřídali v pozici pedagogů ZUŠ v Novém Městě na Moravě, Hanka tam učí dosud, Martin se věnuje restaurování dřevěného nábytku či obecněji památek—často jde o zakázky v interiéru kostelů. Hanka se příležitostně věnuje keramice, Martin maluje obrazy prodchnuté univerzální symboličností i osobní mytologií. Umění obecně pojímají v tom nejširším a nejvolnějším záběru nacházení smysluplného života.